

آیین دادرسی کیفری ۲

تألیف:

د. محمد تقی زارعی

عضو هیئت علمی، دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام

۱۳۶۵

دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)

موسسه چاپ و انتشارات

مؤسسه چاپ و انتشارات
دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)

کد کتاب: ۳۷۱

سری: علوم امنیتی - ۴۰

دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)
دانشکده امام باقری (علیه السلام)

عنوان: آیین دادرسی کیفری ۲

تألیف: محمدتقی زارعی

ویراستار ادبی: پرویز تقی زاده دادرس - باقر عابدینی

طراح جلد: علی طاهری

مصحح آزایی: باقر عابدینی

نوبت چاپ: ۱۳۹۲، اول

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

نشانی: تهران، بزرگراه شهید بابایی، بعد از پل لشکرک، دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، معاونت پژوهشی مؤسسه چاپ و انتشارات، تلفن: ۰۴-۷۷۱۰۵۷۰۳، دورنگار: ۷۷۱۰۵۷۵۲ مرکز پخش: تهران، میدان فردوسی، فروشگاه و نمایشگاه شماره ۱ مؤسسه چاپ و انتشارات دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، تلفن: ۸۸۸۳۹۲۹۷، همراه: ۰۹۱۲۴۸۷۰۰۱۷

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه برداری، ترجمه و اقتباس
برای دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام) محفوظ است.

سرشناسه	زارعی، محمدتقی، ۱۳۴۳-
عنوان و پدیدآور	آیین دادرسی کیفری ۲، تألیف: محمدتقی زارعی.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	بیست و دو، [۲۳۲] ص.
فروست	دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۳۷۱. سری علوم امنیتی: ۴۰.
شابک	۷-۳۸۴-۴۵۲-۹۶۴-۹۷۸-۱۲۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۳۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	آیین دادرسی جزایی- ایران
موضوع	حقوق جزا -- ایران -- پرسشها و پاسخها (عالی)
شناسه افزوده	دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام)، معاونت پژوهشی دانشگاه امام هادی (علیه السلام).
رده بندی کنگره	۳۹۲. ۱۶۹/۱: ۴۶۱۰ KMH
رده بندی دیویی	۳۴۵/۵۵۰۵:
شماره کتاب شناسی ملی	۲۸۸۳۳۴۵:

{ يرفع الله الذين امنوا منكم و الذين اوتوا العلم درجات }

خداوند تمام اهل ایمان و دانشمندان عالم را (در دو جهان) رفیع می گرداند.

(سوره مبارکه مجادله - آیه ۱۱)

تمامی ادیان الهی در این آیه ها اسلام، انسان را موجودی کمال گرا می دانند. از نظر اسلام، انسان همواره در حال تکامل است. جهت گیری او به سمت کمال بی نهایت یعنی خداوند تبارک و تعالی است. یکی از راه های رسیدن به کمال و تقرب به ذات اقدس الهی، علم و دانش است. علمی که - به تعبیر استاد شهید مطهری - زیبایی عقل است؛ علمی که انسان خداجو در آن نشانه های معبود را می جوید و می یابد و علمی که هر چه فزون تر می گردد، دلبسته آن را به خدا نزدیک تر می کند.

هم از این روست که در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران که شالوده و اساس حاکمیت در آن بر مبنای احکام اسلام است، توجه به علم و دانش و تحقیق و نشر در صدر مسائل قرار دارد.

دانشگاه جامع امام حسین (علیه السلام) نیز که شجره سیم - پناه پاسداران انقلاب اسلامی و بر آمده از عمق ارزش های الهی و انقلابی است به عنوان یک دانشگاه جامع علمی - نظامی، پس از پایان افتخارآمیز حماسه هشت سال دفاع مقدس که خود عرصه ای کبیر برای ابراز لیاقت ها و توانمندی های علمی - پژوهشی نیروهای مخلص حزب الهی بود، تلاش در جهت رشد و شکوفایی هر چه بیشتر در زمینه های مختلف علمی را سرلوحه فعالیت های خویش قرار داده است. در این راستا این دانشگاه از ابتدای تأسیس، سعی وافر در ترویج و نشر علوم مختلف داشته و باری نیز رضه نموده است که با استقبال اندیشمندان و پژوهشگران مواجه شده است.

امید است این کتاب مورد توجه و بهره برداری صاحب نظران، محققان و علاقه مندان قرار گرفته و با اعلام نظرات و پیشنهادهای اصلاحی خود، ما را در جهت ترویج و انتشار آثار مورد نیاز جامعه علمی کشور یاری فرمایند.

و من الله التوفیق

معاونت پژوهش و فناوری

دانشگاه جامع امام حسین علیه السلام

صفحه	عنوان
هفده	مقدمه
۱	فصل اول: صلاحیت مراجع قضایی کیفری
۲	هدف کلی و هدف های رفتاری
۳	۱-۱. تعریف صلاحیت
۳	۲-۱. انواع صلاحیت
۸	۳-۱. استثنائات قاعده صلاحیت
۱۳	۴-۱. صلاحیت اختصاصی در مراجع کیفری
۱۹	۵-۱. اختلاف در صلاحیت
۲۱	۶-۱. نیابت قضایی
۲۲	۷-۱. خلاصه فصل
۲۴	۸-۱. پرسش
۲۷	فصل دوم: رسیدگی در دادسرا
۲۸	هدف کلی و هدف های رفتاری
۲۹	۱-۲. مقدمه
۳۲	۲-۲. تحقیقات مقدماتی
۴۰	۳-۲. جمع آوری دلایل
۷۳	۴-۲. اقدامات تأمینی
۹۱	۶-۲. خلاصه فصل
۹۴	۷-۲. پرسش

فصل سوم: رسیدگی و صدور حکم در دادگاه‌های کیفری	۹۷
هدف کلی و هدف‌های رفتاری	۹۸
۱-۳. اصول و قواعد حاکم بر دادگاه‌های کیفری	۹۹
۲-۳. ترتیب رسیدگی در دادگاه	۱۰۹
۳-۳. رأی دادگاه	۱۱۰
۴-۳. خلاصه فصل	۱۱۳
۵-۳. پرسش	۱۱۶
 فصل چهارم: راه‌های شکایت از احکام	۱۱۹
هدف کلی و هدف‌های رفتاری	۱۲۰
۱-۴. راه‌های عادی شکایت	۱۲۱
۲-۴. راه‌های فوق‌العاده اعتراض به آراء	۱۳۵
۳-۴. خلاصه فصل	۱۳۹
۴-۴. پرسش	۱۴۲
 فصل پنجم: اجرای احکام کیفری	۱۴۵
هدف کلی و هدف‌های رفتاری	۱۴۶
۱-۵. احکام لازم‌الاجرا	۱۴۷
۲-۵. مرجع اجرای حکم	۱۵۱
۳-۵. ترتیب اجرا	۱۵۶
۴-۵. انواع مجازات‌ها و نحوه اجرای آن	۱۵۹
۵-۵. خلاصه فصل	۲۲۵
۶-۵. پرسش	۲۲۹
 فهرست منابع و مآخذ	۲۳۱

فهرست تفصیلی

صفحه	عنوان
هفده	مقدمه
۱	فصل اول: صلاحیت مراجع قضایی کیفری
۲	هدف کلی و اهداف جزئی
۳	۱-۱. تعریف صلاحیت
۳	۲-۱. انواع صلاحیت
۳	۱-۲-۱. صلاحیت ذاتی
۵	۲-۲-۱. صلاحیت محلی
۶	۳-۲-۱. صلاحیت شخصی
۷	۴-۲-۱. صلاحیت اضافی
۸	۳-۱. استثنائات قاعده صلاحیت
۸	۱-۳-۱. احاله
۸	۱-۳-۱-۱. تعریف
۸	۲-۳-۱. موارد احاله
۹	۳-۳-۱. تقاضای احاله
۹	۲-۳-۱. رد دادرس
۹	۱-۲-۳-۱. تعریف
۱۰	۲-۲-۳-۱. موارد رد دادرس
۱۱	۳-۲-۳-۱. ترتیب رد و نحوه رسیدگی به آن
۱۲	۴-۱. صلاحیت اختصاصی هر یک از مراجع کیفری
۱۲	۱-۴-۱. صلاحیت دادگاه‌های عمومی

۱-۴-۲. صلاحیت دادگاه‌های اختصاصی	۱۶
۱-۵. اختلاف در صلاحیت	۱۹
۱-۵-۱. تعریف	۱۹
۱-۵-۲. حل اختلاف	۲۰
۱-۶. نیابت قضایی	۲۱
۱-۷. خلاصه فصل	۲۲
۱-۸. پرسش	۲۴
فصل دوم: رسیدگی در دادسرا	۲۷
هدف کلی و هدف‌های رفتاری	۲۸
۲-۱. مقدمه	۲۹
۲-۲. تحقیقات مقدماتی	۳۲
۲-۲-۱. ویژگی‌های تحقیقات مقدماتی	۳۲
۲-۲-۲. شروع به تحقیقات مقدماتی	۳۷
۲-۲-۳. جلب وری. دلیل	۴۰
۲-۳-۱. تحقیق از شاکی	۴۱
۲-۳-۲. بازجویی از شاکی	۴۱
۲-۳-۳-۱. احضار متهم	۴۲
۲-۳-۳-۲. جلب متهم	۴۴
۲-۳-۳-۳. جلب بدون احضار	۴۶
۲-۳-۴. جلب متهم غایب (جلب سیار)	۴۶
۲-۳-۵. بازجویی	۴۶
۲-۳-۳. معاینات محلی	۴۹
۲-۳-۱. تشریفات	۵۰
۲-۳-۲. اشخاص مجاز به معاینه محل	۵۰
۲-۳-۳. حضور اشخاص در معاینه محل	۵۰
۲-۳-۴. درج موارد معاینه در صورت مجلس	۵۵
۲-۳-۵. زمان معاینه محل	۵۵
۲-۳-۶. آلات و ادوات جرم	۵۵
۲-۳-۷. مطالبه اسناد از سازمان‌های دولتی	۵۷

۵۸	۸-۳-۳-۲. تفتیش و بازرسی منزل
۶۰	۹-۳-۳-۲. طرز توقیف اوراق و نوشته‌های متهم
۶۱	۴-۳-۲. بازجویی از شهود و مطلعین
۶۱	۱-۴-۳-۲. بازجویی از شهود
۶۶	۲-۴-۳-۲. مطلعین
۶۶	۱-۲-۴-۳-۲. دعوت و احضار مطلع
۶۷	۲-۲-۴-۳-۲. احضار ثانویه مطلع
۶۷	۳-۲-۴-۳-۲. جلب مطلع
۶۷	۴-۲-۴-۳-۲. مطلع نظامی
۶۷	۵-۲-۴-۳-۲. اخذ اطلاعات به طور انفرادی
۶۷	۶-۲-۴-۳-۲. اخذ اطلاعات فردی مطلع
۶۸	۳-۲-۷-۲. ستوب نمودن اطلاعات مأخوذه
۶۸	۸-۲-۳-۳-۲. رام طلع
۶۸	۹-۲-۴-۳-۲. تادیه هزیه مطلع
۶۸	۱۰-۲-۴-۳-۲. تعرض از سبب خارج از مرجع قضایی
۶۸	۱۱-۲-۴-۳-۲. تحقیق : مطابقت خارج از حوزه قضایی
۶۹	۳-۴-۳-۲. دعوت اهل خبره (کاشان)
۶۹	۱-۳-۴-۳-۲. ضرورت رجوع به اهل خبره
۶۹	۲-۳-۴-۳-۲. جلب اهل خبره
۶۹	۳-۳-۴-۳-۲. حضور مقام قضایی در تحقیقات اهل خبره
۶۹	۴-۳-۴-۳-۲. طرح سوالات لازم از اهل خبره توسط مقام قضایی
۶۹	۵-۳-۴-۳-۲. اعتراض به نظریه‌ی اهل خبره
۷۰	۶-۳-۴-۳-۲. مکتوب نمودن اظهارات اهل خبره
۷۰	۷-۳-۴-۳-۲. اختلاف در نظرات اهل خبره
۷۰	۸-۳-۴-۳-۲. حق الزحمه اهل خبره
۷۰	۵-۳-۲. تحقیقات محلی
۷۰	۱-۵-۳-۲. ضرورت تحقیقات محلی
۷۱	۲-۵-۳-۲. اجرای تحقیقات محلی
۷۱	۱-۲-۵-۳-۲. ابلاغ زمان تحقیقات به طرفین دعوا
۷۱	۲-۲-۵-۳-۲. عدم حضور یکی از طرفین دعوا در تحقیقات محلی

۳-۲-۵-۳-۲. حضور متهم توقیفی در تحقیقات محلی	۷۱
۴-۲-۵-۳-۲. التزام افراد تحقیق شونده	۷۱
۵-۲-۵-۳-۲. مکتوب نمودن تحقیقات محلی	۷۱
۶-۲-۵-۳-۲. اعتبار اطلاعات تحقیقات محلی	۷۲
۷-۲-۵-۳-۲. هزینه تحقیقات محلی	۷۲
۴-۲. اقدامات تأمینی	۷۳
۱-۴-۲. انواع تأمین	۷۳
۱-۱-۴-۲. التزام به حضور با قول شرف	۷۴
۲-۱-۴-۲. التزام به حضور با تعیین وجه التزام	۷۴
۳-۱-۴-۲. اخذ کفیل یا وجه الکفاله	۷۴
۴-۱-۴-۲. اخذ وثیقه	۷۷
۵-۱-۴-۲. بازداشت موقت	۷۹
۶-۱-۴-۲. قرار عدم خروج متهم از کشور	۸۶
۲-۱-۴-۲. نیابت قضایی و اخذ تأمین	۸۶
۱-۴-۲. قرار غواصه تأمین	۸۶
۵-۲. پایان تعقیب و اقدامات	۸۸
۱-۵-۲. قرار موقوفی تعقیب	۸۸
۲-۵-۲. قرار منع تعقیب	۸۹
۳-۵-۲. قرار مجرمیت	۸۹
۴-۵-۲. قرارهای قابل شکایت	۹۰
۶-۲. خلاصه فصل	۹۱
۷-۲. پرسش	۹۴

فصل سوم: رسیدگی و صدور حکم در دادگاه‌های کیفری ۹۷

هدف کلی و هدف‌های رفتاری	۹۸
۱-۳. اصول و قواعد حاکم بر دادگاه‌های کیفری	۹۹
۱-۱-۳. اصول مربوط به سازمان	۹۹
۱-۱-۱-۳. نظام‌های وحدت و تعدد قاضی	۱۰۰
۲-۱-۱-۳. دادگاه‌های عمومی جزائی و انقلاب	۱۰۰
۳-۱-۱-۳. دادگاه تجدید نظر	۱۰۱

۳-۱-۱-۴. دادگاه کیفری استان	۱۰۱
۳-۱-۲. اصول مربوط به تضمین حقوق متهم	۱۰۳
۳-۱-۲-۱. شرکت وکیل مدافع	۱۰۳
۳-۱-۲-۲. انتخاب وکیل حق اساسی	۱۰۳
۳-۱-۲-۳. وکیل تسخیری	۱۰۴
۳-۱-۲-۴. الزام به داشتن وکیل	۱۰۵
۳-۱-۲-۵. تغییر وکیل تسخیری	۱۰۵
۳-۱-۲-۶. هیئت منصفه	۱۰۵
۳-۱-۲-۷. علنی بودن دادرسی	۱۰۷
۳-۱-۲-۸. مستدل بودن احکام	۱۰۸
۳-۱-۲-۹. ترتیب رسیدگی در دادگاه	۱۰۹
۳-۳. رأی دادگاه	۱۱۰
۳-۴. خلاصه و فصل	۱۱۳
۳-۵. پرسش	۱۱۶

فصل چهارم: راه‌های شکایت، اراضی

هدف کلی و هدف‌های رفتاری	۱۲۰
۴-۱. راه‌های عادی شکایت	۱۲۱
۴-۱-۱. واخواهی	۱۲۱
۴-۱-۲. تجدیدنظر خواهی	۱۲۳
۴-۱-۲-۱. اصالت قطعیت	۱۲۴
۴-۱-۲-۲. مهلت تجدید نظر خواهی	۱۲۵
۴-۱-۲-۳. نحوه تجدید نظر خواهی	۱۲۷
۴-۱-۲-۴. مراجع تجدید نظر	۱۲۸
۴-۱-۲-۵. اسقاط حق تجدید نظر خواهی	۱۳۰
۴-۱-۲-۶. اشخاص دارای حق درخواست تجدید نظر	۱۳۰
۴-۱-۲-۷. جهات تجدید نظر	۱۳۱
۴-۱-۲-۸. تشدید کیفر در مرحله تجدید نظر	۱۳۲
۴-۱-۲-۹. تصمیم دادگاه تجدید نظر	۱۳۲
۴-۱-۲-۱۰. تصمیم دیوان عالی کشور	۱۳۳

۲-۴. راه‌های فوق‌العاده اعتراض به آراء	۱۳۵
۱-۲-۴. اعاده دادرسی	۱۳۵
۱-۱-۲-۴. جهات اعاده دادرسی	۱۳۵
۲-۱-۲-۴. اشخاص دارای حق اعاده دادرسی	۱۳۷
۳-۱-۲-۴. مرجع رسیدگی به درخواست اعاده دادرسی	۱۳۷
۲-۲-۴. اعتراض به آراء از سوی اشخاصی که طرفین دعوا نیستند	۱۳۷
۳-۴. خلاصه فصل	۱۳۹
۴-۴. پرسش	۱۴۲

فصل پنجم: اجرای احکام کیفری ۱۴۵

هدف کلی و هدف‌های رفتاری	۱۴۶
۱-۸. احکام لازم الاجرا	۱۴۷
۱-۵. قطعیت حکم	۱۴۸
۲-۱-۵. امر از ابلاغ دادنامه به طرفین	۱۵۰
۳-۵. رفع اهرام و اشکال	۱۵۰
۲-۵. مرجع اجرای حکم	۱۵۰
۱-۲-۵. قاضی اجرای احکام	۱۵۱
۲-۲-۵. ادغام محکومیت‌های متعدد	۱۵۲
۳-۲-۵. ترتیب اجرای مجازات‌های متعدد	۱۵۳
۴-۲-۵. صلاحیت محلی دادسرا و محری محکم	۱۵۴
۵-۲-۵. اجرای احکام دادگاه اطفال	۱۵۵
۳-۵. ترتیب اجرا	۱۵۶
۱-۳-۵. دسترسی به محکوم	۱۵۷
۲-۳-۵. اخطار به کفیل یا وثیقه‌گذار	۱۵۷
۳-۳-۵. اخذ وجه التزام و وجه الکفاله یا ضبط وثیقه	۱۵۷
۴-۵. انواع مجازات‌ها و نحوه اجرای آن	۱۵۹
۱-۴-۵. مجازات‌های بدنی	۱۵۹
۱-۱-۴-۵. مجازات سالب حیات	۱۵۹
۲-۱-۴-۵. مجازات قطع و جرح عضو	۱۷۵
۳-۱-۴-۵. مجازات قصاص جرح	۱۸۱
(چهارده)	

۴-۱-۴-۵. مجازات شلاق	۱۸۱
۵-۱-۴-۵. مجازات‌های سالب حق و آزادی	۱۸۶
۶-۱-۴-۵. مجازات‌های محدود کننده حق و آزادی	۱۹۱
۲-۴-۵. مجازات‌های مالی	۱۹۹
۱-۲-۴-۵. دیه	۲۰۰
۲-۲-۴-۵. جزای نقدی	۲۱۳
۳-۲-۴-۵. مصادره و ضبط اموال	۲۱۷
۴-۲-۴-۵. استرداد اموال	۲۲۳
۵-۲-۴-۵. معدوم نمودن اموال	۲۲۳
۵-۵. خلاصه فصل	۲۲۵
۶-۶. پرسش	۲۲۹
فهرست هـ. بیع و مآخذ	۲۳۱

مقدمه

افراد بشر با سلايق و خواسته‌هاي مختلف ناگزير به زندگي در يك جامعه مي باشند و در اين راه وجود چارچوب و مريمي مشخص براي آگاهي افراد از حقوق و تكاليف خود ضروري بوده و رعايت اين حقوق و تكاليف تضمين كننده عدالت خواهد بود. از گذشته‌هاي دور عقايد و اندیشه‌هاي مختلفی در زمينه حقوق و تكاليف افراد بشر مطرح شده و پس از مدت زماني با نظريات و اندیشه‌هاي جديد، اندیشه‌هاي قبلي، زير سؤال رفته و هيچ يك از نظرات و اندیشه‌هاي غير الهي نتوانستند اسناد، با ثبات انسان سازگار باشد.

از آنجايي كه قانون‌گذار قوانين اسلام حداث تبارك و تعالى است- قوانين الهي مانند قوانين بشري بر پايه تجربه نيست تا پس از تمام شدن و احراز نواقص آن آگاه مشخص گردد تا مجدداً به دنبال اصلاح نواقص آن باشند- و خداوند به مصالح و مفاسد واقعي بشر آگاه است؛ لذا اساس قوانين الهي، مصالح و مفاسد واقعي بشر است. حضرت امام خميني (ره) مي‌فرمايند: «قضا در اسلام از حيث اهميت شايد در ردیف اول مسائل اسلام باشد» (حیفة نور، جلد ۱۲: ۲۶) و به يقين سعادت انسان تنها در سايه اجراي قوانين الهي تأمين مي‌شود. مآدرسي كيفري در اسلام داراي اصول متعددي مي باشد كه مكاتب مادي پس از سال‌ها تجربه به دريختي از آنها پي برده، به طور ناقص به آنها عمل مي‌كند و از آنها به عنوان معيارهاي انساني نام مي‌برد. يكي از اين اصول كه در اسلام تاكيد فراواني بر آن شده اصل برائت است. اين اصل در قرن هجدهم وارد متون حقوقی برخی کشورهای اروپایی شده و سپس به ديگرها كشورها نيز راه يافته است. نياز به الهي بودن قوانين را بسياري از انديشمندان غير مسلمان اذعان نموده‌اند، ليكن پيرامون نظرات اين چنيني مطلبي طرح نمي‌شود و با سكوت از برابر آنها عبور مي‌شود. از جمله مي‌توان به نظريه ژان ژاك روسو در كتاب قراردادهاي اجتماعي اشاره نمود كه گفته است: «براي كشف بهترين قوانيني كه به درد ملل بخورد، يك عقل كل لازم است كه تمام شهوات انساني را ببيند

ولی خود هیچ احساس نکند، با طبیعت هیچ رابطه‌ای نداشته باشد ولی آن را کاملاً بشناسد. سعادت او مربوط به ما نباشد ولی حاضر بشود به سعادت ما کمک کند، بالاخره به افتخاراتی اکتفا نماید که به مرور زمان علنی گردد، یعنی در یک قرن خدمت کند و در قرن دیگر نتیجه بگیرد، بنابراین آنچه گفته شد، فقط خدایان (انبیاء) می‌توانند، چنانکه شاید و باید برای مردم قانون بیاورند.»

امروزه بشریت برای رهایی از ظلم و ستم در تکاپو است و اندیشمندان صادق در این راستا تلاش‌های فراوانی نموده و می‌نمایند و در خصوص دادرسی کیفری هر روزه نظرات و ایده‌های مختلفی ارائه می‌دهند تا بتوانند در دادرسی‌های کیفری با رعایت عدالت، مجرمان واقعی به مجازات برسند و افراد ناکرده بزه که ممکن است تحت تعقیب قرار گرفته باشند، از مجازات احتمالی رهایی یابند. امروزه جوامع بشری دچار دگرگونی‌های بسیاری شده است و هر روزه اختراعات و ابتکارات جدید وارد زندگی افراد جامعه می‌شود و قوانین از جمله قانون آیین دادرسی که موضوع بحث است، باید بتواند به موقع نیازهای ضروری را تشخیص و منطبق بر تحولات جوامع طراحی نماید و به موقع اجرا بگذارد و گاهی ممکن است عدم تشخیص به موقع تحولات و نیازمندی‌های آن، صریحی معکوب بر پیکر جامعه وارد نماید که قابل جبران نباشد. در گذشته‌های دور افراد زیان‌دیده، خود می‌توانستند از جانی انتقام بگیرند، اما امروزه با تحولات جدید و ساختارهای اجتماعی موجود، این امکان از افراد مجنی‌علیه سلب گردیده و هر فردی که از جرم زیان‌دیده است، برای احقاق حق خود باید به مراجع قضایی رجوع نماید تا پس از رسیدگی‌های قضایی در صورت اثبات، جانی به جرم خود سزای عمل خود رسانده شود.

در عمل اتفاق می‌افتد که برخی افراد جامعه پایبندی جدی به رعایت قوانین و مقررات حاکم ندارند و از چارچوب‌های موجود تجاوز نموده و به حقوق دیگران به حقوق عمومی و چه حقوق خصوصی تجاوز می‌کنند؛ لذا هرگاه جرمی واقع شود، رعایت قاعده و ضوابطی لازم می‌آید، که در قالب آیین دادرسی کیفری از آن یاد می‌شود. قانون آیین دادرسی کیفری از قوانین شکلی است که روند رسیدگی به جرم را تعیین نموده است و میزان اجرای عدالت بستگی به کامل بودن قانون آیین دادرسی کیفری دارد. شاید به همین دلیل باشد که قضاوت در اسلام از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. حضرت امام خمینی (ره) در تحریرالوسیله کتاب قضا می‌فرمایند: «این منصب از مناصب بسیار سنگین است که از ناحیه خدای متعال به رسول اسلام

صلی الله علیه و آله و از ناحیه آن جناب به ائمه معصومین علیهم السلام و از ناحیه آن حضرات به فقیه جامع الشرایطی که بعداً ذکر می شود واگذار شده است و خطرناکی آن بر کسی پوشیده نیست تا به آنجا که در حدیث وارد شد "به اینکه قاضی بر لبه دوزخ قرار دارد" و از امیرالمؤمنین علیه السلام وارد شده که فرمود: «ای شریح در جایی نشسته ای که نمی نشیند در آنجا مگر پیغمبری و یا وصی پیغمبری و یا بخت برگشته ای شقی» و از امام صادق علیه السلام وارد شد که فرمود: «از حکومت در بین مردم بپرهیزید زیرا حکومت منصب خاص امامی است که دانای به قضا و عادل در بین مسلمین باشد و او یا پیغمبری است و یا وصی پیغمبری» و نیز در روایتی آمده است: «کسی که در مورد دو درهم حکمی به غیر از آنچه خدای عز و جل نازل کرده صادر کند کافر شده است». و در روایت دیگر آمده است: «روز قیامت زبان قاضی بین دو ستون آتش قرار دارد تا خدای عز و جل بین همه بندگان داورى بکند آنگاه در مورد و یا حکم به دوزخ فرماید یا به بهشت».

شاید بتوان اظهار نمود، مهم ترین کن دادرسی اعم از کیفری و حقوقی، قاضی رسیدگی کننده است و در برخی متون فقهی صفات بی شماری برای تصدی امر قضا بر شمرده اند که در بیشترین صفاتی که نام برده شده است، حدود ۲۷ صفت که ۱۲ مورد واجب و ۱۵ مورد مستحب نامیده شده است. حضرت امام خمینی (ه) در تحریر الوسیله ۱۰ صفت واجب را ذکر فرموده اند.

مقام معظم رهبری حفظه الله در جریان دیدار مسئولان قضا قضائیه در سال ۱۳۹۱ فرمودند: «واقعاً اگر نظام اسلامی بتواند قوه قضائیه را آنچنانی که در اسلام است، آنچنانی که در منابع دینی و فقهی ما مطرح شده است، بسازد و سامان بدهد، اکثر مشکلات جامعه ای ما - و هر جامعه ای - برطرف خواهد شد؛ مشکلاتی که ناشی از طغیان هاست، ناشی از خمه خواهی هاست، ناشی از تعدی ها و تعرض هاست، برطرف خواهد شد» ایشان در بخش دیگری از فرمایشات فرمودند: «یک مسئله ی دیگری که در قوه قضائیه هست - و دیدم که مورد توجه رئیس محترم قوه هم هست؛ لیکن باید روی این، کار جدی تری انجام بگیرد - مسئله ی کادر سازی برای مناصب مدیریتی و مناصب بالای قوه قضائیه است؛ تربیت انسان های صالح، به خصوص برای مناصب مدیریتی»

نظر به اهمیت قضا در اسلام، داستانی بدین شرح ذکر می شود: «ابو حمزه ثمالی از حضرت باقر علیه السلام نقل می کند که ایشان فرمودند در بنی اسرائیل عالمی بود میان مردم

قضاوت می‌کرد. همین که هنگام مرگش رسید به زن خود گفت وقتی که من مردم مرا غسل ده و کفن کن و در سریر بگذار، رویم را بپوشان بعد از فوت او، زنش همان کار را کرد و رویش را پوشانید؛ پس از مختصر زمانی روی او را باز کرد تا یک بار دیگر او را ببیند. چشمش به کرمی افتاد که بینی شوهرش را می‌خورد و قطع می‌کرد خیلی ترسید شبانگاه او را خواب دید. گفت از دیدن کرم ترسیدی؟ زن جواب داد بسیار ترسیدم قاضی گفت اگر ترسیدی بدان آنچه از گرفتاری به من رسید فقط به واسطه میل و علاقه‌ام بود نسبت به برادرت. روزی به اطراف مورد نزاع خود برای قضاوت پیش من آمد و من در دل میل داشتم حق با او باشد و گفتم خدایا حق را با او قرار بده، اتفاقاً پس از محاکمه حق هم با او بود و آشکارا مشاهده کردم که حق با برادر تست ولی آنچه تو دیدی از رنج و عذاب آن کرم به واسطه همان میل بود که داشتم به حقانیت برادرت. بنابراین اگر چه واقع هم همان طور بود.» (زمانی وجدانی، ۱۳۷۲، جلد ۱: ۴۵)

در جلد اول کتاب آیین دادرسی کیفری مطالبی به شرح ذیل مورد بررسی قرار گرفت:

تعریف و مفهوم آیین دادرسی کیفری

موضوع آیین دادرسی کیفری

دعای ناشی از جرم

ضابطین دادگستری

تشکیلات مراجع قضایی اعم از دادسراها و دادگاهها

و در مجلد حاضر، مباحث زیر مورد بررسی قرار گرفت:

در فصل اول، در خصوص صلاحیت مراجع قضایی کیفری که از امور آمره است، اصل بر اجرای آنهاست و نمی‌توان حتی با تراضی طرفین دعوی، خارج از آن اقدام کرد، بحث می‌شود.

در فصل دوم، در خصوص رسیدگی در دادسرا بحث خواهد شد، ذکر مواردی که دادسرا مجاز به ورود نیست و باید مستقیماً در دادگاه مورد رسیدگی قرار گیرد اشاره خواهد شد. در این فصل مرحله تحقیقات مقدماتی که از وظایف دادسرا است، بررسی می‌شود.

در فصل سوم، مرحله دادرسی و صدور حکم که از وظایف دادگاهها است بحث خواهد شد؛ لذا به اصول و قواعد خاصی که بر این دادگاهها حاکم است، اشاره می‌شود و مسایل پیرامون این مرحله نیز در این فصل بحث می‌شود.

در فصل چهارم، طرق عادی اعتراض یا شکایت از آراء دادگاههای کیفری، تحت عنوان

واخواهی و تجدیدنظرخواهی و طرق فوق العاده اعتراض به آراء دادگاهها مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

در فصل پنجم، موضوع اجرای آراء صادره دادگاهها که در قالب قرار یا حکم می باشد، مورد بحث قرار خواهد گرفت.

من الله التوفيق

www.ketab.ir